

THE CHARACTERS` CONSTRUCTION IN GEORGE BĂLĂIȚĂ`S NOVELS

Roxana Cotruș

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract: George Bălăiță is one of the most representative Contemporary Romanian writers who came with an unprecedented literary formula which combines elements from neorealism and magical realism. His novels` characters represent the product of a remarkable talent of the author to operate with literary concepts, myths, esoteric science, philosophy, but also with the `modern` illness – insanity. Therefore, I will try to put a construction on these two novels` characters (The world in two days and The disobedient apprentice) by following the archetypal literary criticism promoted by Northrop Frye.

Keywords: George Bălăiță, antagonism, Domestica, Infernalialia, demonic, prophecy, abalienation, magical realism.

Personajele lui George Bălăiță coexistă la granița dintre cele două lumi: Domestica și Infernalialia. „Lumea în două zile își fixează întâi un teritoriu epic: Albala(în prima zi), Dealu Ocna (în cea de a doua), cu mici deosebiri între ele. O lume sensibil asemănătoare, în plină dizlocare și în plină constituire”¹. Aceste toposuri sunt bine delimitate în ambele romane, autorul reușind să muleze pe fiecare spațiu profiluri concordante. Astfel, în cel dintâi roman, *Lumea în două zile*, acțiunea se desfășoară în Albala - universul casnic, Domestica - unde personajele sunt protejate de o putere divină ce nu le oferă nici măcar „oportunitatea” apucării drumului pierzaniei; cel de-al doilea univers – Infernalialia - este plasat în Dealu Ocna, oraș în care Antipa lucrează ca „funcționar al neantului”, un loc în care mersul firesc al lucrurilor se precipită, iar singura forță ce câștigă guvernare este cea demonică.

¹Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, vol. IV, Ed. David & Litera, 1998 , p.34

„Prin pierderea credinței și scepticism, omul modern atacă nucleul metafizic al ființei umane, introducând în lume neantul și angoasa.”², spunea Ion Pop. Este și cazul personajelor lui Bălăiță, întrucât, prinse într-o lume carcerală unde singura șansă de evadare pare a consta în încălcarea limitelor, personajele lui George Bălăiță sunt sortite pierderii credinței. Antipa îi poate fi omolog individului modern, care, odată prins în mrejele demitizării, se afundă într-o infinită stare de nesiguranță, de scepticism, simțindu-se obligat să le facă față fricilor pe care și le-a însămânțat odată cu pierderea comuniunii cu divinitatea. El este individul frustrat, în natura căruia nebunia se instalează pe parcursul creșterii intensității nemulțumirilor provenite fie din cadrul casnic, fie din constrângerea socială sau pur și simplu din cauza veșnicei alternări între lumi, rotindu-se într-un vortex. La început, protagonistul este individul care are nimicul, apoi, măcinat de propriile-i complexe și de refuzul de a-și crea ordine în existență, alege în glumă evadarea în irațional. Aparițiile multiple ale muștii au o simbolică deosebită, legându-se în mod direct de starea de alienare mintală, de boală, întrucât în mitologie, prin aspectul dizgrațios și prin dimensiunile ei mici, musca este văzută ca un prevestitor al bolii și al întrupării demonului în viața umană: „În mitologia iraniană demonul Nasu (cadavru) este reprezentat ca o muscă”.³ Se poate spune astfel că primele semne ale bolii lui Antipa apar încă din prima zi, când acesta aude bâzâitul unei muște: „O muscă, strigă Antipa, uite o muscă. Musca se plimbă pe tavan, nu pare deloc amorțită. Zboară de acolo spre lumina tremurătoare a lumânării.”⁴. Bâzâitul de muscă se transformă în cea de-a doua zi în bâzâit de albină, apărând din ce în ce mai frecvent, mai ales la cârciuma lui Moiselini, reflecția infernului: „Bâzâitul albinei se aude bine acum, umple aerul odăii. Nu o vede nimeni.”⁵. Musca de dimensiuni reduse devine o albină zgomotoasă, semnele insesizabile ale nefastului încep să fie mai pregnante până în clipa în care Antipa ajunge la Casa de Apă a lui Anghel, unde albină „se înmulțește”, formând numeroși stupi. Acela este și punctul de maximă tensiune a romanului, momentul în care Anghel, un „împărat al muștelor”, își atrage „prada” în capcană, ucigându-l pe Antipa cu aceeași iubire cu care el însuși „l-a creat”. Dacă la început aparițiile insectei sunt nefaste, prin analogie cu musca, în cele din urmă această arătare se preschimbă în albină, care are, totuși, o conotație pozitivă, fiind

²Ion Pop, *Dicționar analitic de opere literare românești*, vol. I, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj- Napoca, 2007, p.529- 530

³Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Ed. Amarcord, Timișoara, 1994, p. 110.

⁴George Bălăiță, *Lumea în două zile*, Ed. Cartea Românească, 2002, p. 212

⁵ Ibid., p. 317.

considerată vietate sacră, înzestrată cu numeroase calități benefice. Prin înțelepciune și cunoaștere, albina poartă mesajul divin, fiind văzută ca personaj mitologic ce ajută până și la creația lumii. Se poate spune, așadar, că omuciderea săvârșită de Anghel este însoțită de un proces de re-creare a lumii, semn că apocalipsa a avut loc.

Dovada alienării protagonistului nostru o face Gluma prin care acesta profetizează morțile unor indivizi din jurul său.

Un punct de plecare sau de întretăiere în construcția lui Antipa a fost protagonistul nuvelei gogolienne *Însemnările unui nebun*, Axenti Ivanovici Popriscin. Ceea ce îi leagă pe cei doi este puternica dramă interioară pornită dintr-un refuz de a-și accepta condițiile, înstrăinându-se în cele din urmă de rațiune. Dacă ceea ce îl duce pe Antipa în pragul nebuniei este gluma, „obraznicia” cu care sfidează legile divine, în cazul lui Popriscin lucrurile nu stau cu mult mai diferit; ceea ce îl ghidează pe acesta spre neant e pasiunea bolnăvicioasă pe care o are pentru Sophie, răsfățata lui „papa”, dar și nutirea obsesivei dorințe de a face parte din nobile. Această năzuință este trădată în momentul în care, obligat să demisioneze, emnează în locul ce-i revenea directorului cu apelativul „Ferdinand al VIII-lea”: „ Au crezut că voi semna într-un colț, ca un șef de birou oarecare? Să aștepte! Am semnat în locul rezervat directorului departamentului: Ferdinand al VIII-lea...”⁶. Ironic, lui Popriscin i se îndeplinește visul de a deveni rege al Spaniei, însă nu în spațiul realității, ci în cel al demenței: „În sala consiliului de stat am găsit mulți granzi cu capetele rase, oameni foarte deștepți; când am spus: << Domnilor, să salvăm luna, căci vrea s-o încalce pământul >>, imediat s-au repezit toți să-mi îndeplinească dorința de monarh și mulți s-au suit pe pereți, ca s-ajungă luna.”⁷. Trimitere la un rege al Spaniei se face și în *Lumea în două zile*, când, Antipa, copil fiind, la îndemnarea lui Pașaliu de a se hotărî între cărți și sport, spune următoarele: „țineți-vă după panașul meu alb, vă va duce întotdeauna la victorie! Sunt vorbele lui Henric al IV-lea”⁸.

Morțile celor doi sunt pe cât de tragice, pe atât de absurde, întrucât sunt uciși în spațiile care păreau a fi prielnice naturii lor - Axenti la sanatoriu, alături de „granzii” săi, iar Antipa la Casa de Apă a crescătorului de albine, Anghel. De asemenea, punctul de plecare al morții în cazul amândurora este capul, ales nu întâmplător, întrucât acesta „este considerat sediul

⁶N.V. Gogol, op. cit., p. 163.

⁷Idem. , p. 166.

⁸ George Bălăiță, *Lumea în două zile*, Ed. Cartea Românească, 2002, p. 79.

spiritului, al sufletului și al forței divine (manei) ce zace în om”⁹, așadar, sfârșitul nu putea începe decât acolo, în locul din care a început totul odată cu dispariția componentelor esențiale: rațiunea și credința.

Anghel este un alt personaj-cheie al acestui roman, nebunul cultivator de cactuși și crescător de albine de la Casa de Apă. Între acesta și Antipa se creează o relație strânsă, atât în acțiunea romanului, cât și prin prisma corespondențelor dintre cei doi. Despre Anghel aflăm câteva din propriile-i mărturisiri, dar și din ale lui Viziru („ Era un om în vârstă /.../ un bătrân uscat, puternic. Se purta cu Antipa ca un frate mai mare cu mezinul familiei pe care trebuie să-l ocrotești. Vorbea puțin.”¹⁰). Până aici, nimic nu pare suspect; totuși, Viziru face o remarcă față de o situație care i-a trezit niște suspiciuni – la dorința lui Antipa de a-l duce pe procurorul Viziru la Casa de Apă pentru a vedea cactusii, Anghel îl avertizează că această vizită va putea fi posibilă doar înaintea apusului. O altă caracterizare, deloc deplasată, este făcută de un anumit director al întreprinderii comunale, Dobraniș, care îl considera pe bătrân drept un om de nădejde, conștiincios, dar despre care spunea că „nu-i întreg de tot”. Singurul personaj care izbuțește să se poziționeze pe aceeași frecvență cu Anghel este Antipa; or, un lucid, un rațional nu se poate transpune niciodată dincolo de zidurile rațiunii, în afara dialogului firesc. În conversația fragmentată dintre cei doi, de la finalul romanului, reiese că, întrucâtva, Antipa, sau mai bine spus gluma sa este creația lui Anghel: „Cactusul ăsta este viu și este viu din porunca mea, este creația mea, așa cum tu ești creația mea, Antipa. /.../ am și eu ceva, Anghel dar nu-mi pot ține râsul, am azi doi morți! Tu faci vii, eu fac morți.”¹¹. Cei doi se completează, așadar, unul pe celălalt, unul creează, iar celălalt „extermină”, unul este începutul, iar celălalt sfârșitul.

După Northrop Frye, „apa aparține sferei existențiale sub-umane” și reprezintă „starea de haos și disoluție care urmează morții obișnuite, sau reducerea la anorganic”¹². Acum se poate explica și motivul pentru care Antipa nu suporta lumina soarelui, preferând să iasă din casă când vremea se înrăutățea, dezlănțuindu-se doar pe timp de ploaie. Astfel, relația de strânsă prietenie dintre cei doi este, pe cât de paradoxală (Antipa fiind un om care se simțea confortabil în lume, Anghel un individ fără viață socială), pe atât de firească, întrucât Anghel era singura entitate care îi oferea protagonistului cadrul optim.

⁹ Ivan Evseev, op.cit., p. 29.

¹⁰George Bălăiță, *Lumea în două zile*, Ed. Cartea Românească, 2002, p. 238

¹¹*Ibidem.*, p. 407

¹²Northrop Frye, op. cit., p. 181

Pe lângă mărturiile celorlalți, apare și o autocaracterizare a bătrânului de la Casa de Apă care susține că a fost „șlefuitor de oglinzi și argintar”, abilități pe care și le-a perfecționat într-un „oraș ocult din mijlocul Europei”, loc în care și-a decoperit rostul pe această lume; a lucrat, spune el, și ca ceasornicar pe Strada Liniștei Netulburate, iar despre meșteșugul ceasornicăriei spune că s-a născut cu el. În ceea ce privește viziunea sa asupra vieții, Anghel spune că nu a cunoscut femeia, fiindcă este o făptură primejdioasă, comparându-le cu năpârcile despre care spune că sunt mai „folositoare”. De asemenea, ține să sublinieze că la răsărit, la cântatul cocoșului, își întoarce privirea spre apus și, asemenea lui Chirică Samca, Anghel este un autodidact: „N-am umblat prin școli, am învățat totul singur.”¹³ - desigur, întrucât diavolului îi repugnă orice regulă. Tot în actegoria demonicului îl încadrează și obiceiul acestuia de a-i desfăta pe ceilalți cu nenumărate tipuri de licori și băuturi alcoolice pe care însuși le prepară, cu toate că nu consumă alcool; unul dintre degustătorii acestuia fiind preotul Zota. Niciun alt personaj nu putea fi mai potrivit decât un slujitor al lui Dumnezeu. A mai cunoscut alte meserii precum cea de luntraș, însă nu unul oarecare, ci acela care trecea sufletele morților predându-i-le lui Caron; prin prisma acestei meserii, spune Anghel, l-a întâlnit pe Antipa cel bătrân, care era gropar: „Avea o barbă roșcată și ochii mari licăritori, era înalt și voinic, semăna cu dumnezeul lipovenilor /.../ Era un om bătrân, dar încă puternic, când eram tânăr, mi-a spus el, arătam cu totul altfel, eram uscat și negricios și aveam ochii întunecați și părul aspru ca în coada calului /.../ Dar schimbarea care s-a petrecut în mine în a doua jumătate a vieții îmi este străină. Nu mai sunt slab și negricios /.../ În scurtă vreme am devenit cum mă vezi: înalt și gros, roșcat, ochii mi s-au deschis la culoare și s-au făcut lăptoși, agerimea lor și-au schimbat sensul /.../ puterea mea s-a risipit. M-am făcut gropar. Așa am învățat aproape totul.”¹⁴. Viața, spune Anghel, l-a purtat peste tot, prin multe continente, pe multe mări și fluvii, țări și orașe, pentru ca în cele din urmă să ajungă acolo unde „trebuia să se întâmple”, „acolo era locul din mijloc, începutul și sfârșitul”¹⁵, la Dealu-Ocna, unde a început așteptarea. Trebuia să găsească oglinda, știa că răspunsul se află aici unde a renunțat la vechile meșteșuguri, alegând grădinăritul, dar lucrând și ca gropar „ca fostul său prieten”. După aproape o sută de ani de așteptare, timp în care a întâlnit doar „proști și nebuni”, a sosit clipa, clipa în care era la un pas de oglindă, deoarece l-a întâlnit pe „*adevăratul*

¹³George Bălăiță, *Ucenicul neascultător*, Ed. Albatros, 1977, p. 242

¹⁴George Bălăiță, *Lumea în două zile*, Ed. Cartea Românească, 2002, p. 245

¹⁵Ibid, p. 246

Antipa”, inconștient de forța pe care o purta. Anghel era omul ce, în sfârșit, credea cu toată ființa în forța profetică a lui Antipa, el „era providența”, astfel că bătrânul crescător de albine și cultivator de cactuși s-a hotărât să-l facă pe tânărul profet omul său cu scopul de a prelua puterea absolută, guvernând asupra întregii lumi. Singura soluție pentru ca aceasta să se petreacă, era moartea lui Antipa, fie să-l omoare însuși el, Anghel, fie să-și prezică profetul propria moarte, precum s-a și arătat. Totuși, profeția în acest caz a avut un „motor” auxiliar, întrucât protagonistul moare la vârsta cristică, ucis de crescătorul de cactuși. Moartea lui Antipa atrage după sine internarea lui Anghel într-un ospiciu. Numele acestui personaj este, în cele din urmă sugestiv pentru rolul pe care i-l acordă autorul în cadrul acestui roman - „anghel” provine din grecescul „angelos”, semnificând „sol” sau „trimis al lui Dumnezeu”. Astfel, sceleratul Anghel se metamorfozează dintr-un „trimis al lui Dumnezeu” într-un cavaler al apocalipsei.

Din punct de vedere „material”, Antipa este nebunul „cultivat”, fiindcă devine un rod al demonicului ce se dezvoltă pe măsură ce gluma se îngroașă, spre deosebire de Anghel în care nebunia pare să se fi instalat de la bun început, purtând pecetea acestui blestem încă de la naștere. Dincolo, însă, de această raportare imediată, se pune din nou întrebarea: cine sunt Antipa și Anghel? Desigur, material, sunt doi nebuni, dar prezența lor este una simbolică, spirituală și ține de cele două entități - demonică și angelică. Care este demonul, care este îngerul? Răspunsul e simplu, niciunul. Chiar dacă vârsta lui Antipa face trimitere la cea a lui Iisus Hristos, care a fost răstignit pe cruce la 33 de ani, el nu poate fi întruchiparea sacră a Fiului Domnului, întrucât profețiile Acestuia nu seamănă cu jocul de-a viața a lui Antipa. Totuși, există ceva în natura lui Antipa care face referire la Iisus, iar acest ceva poate fi tiparul lumii apocaliptice a Bibliei, care cuprinde lumea divină (societate de zei), lumea umană (societate de oameni), lumea animală (stâna-un miel), lumea vegetală (grădina sau parcul- copacul) și cea minerală (orașul). În *Anatomia criticii*, Northrop Frye ține să sublinieze că Hristos reunește toate aceste categorii într-o identitate: Hristos este Zeu, Om, Mielul lui Dumnezeu, Copacul Vieții, Templul. Lăsând deoparte semnificațiile sacre ce pot fi regăsite în natura acestui personaj, el este, totuși, un spirit malefic, întrucât curmă viețile oamenilor din jurul său, sfidând legile dumnezeiești, astfel că, în cele din urmă, moștenește blestemul și devine tipul eroului tragic ce sfârșește catastrofal.

De cealaltă parte, Anghel, prin tangența pe care o are cu lumea ascunsă, magică a vrăjitoriei, a tarotului, prin „profesiile sub-terane” – gropar - și funeste – luntraș -, reprezintă simbolul ocultismului, ereziei, contravenind credinței creștine. Probabil că decizia acestuia de a-l

omorî pe Antipa la vârsta de 33 de ani a survenit în urma unui gând obsesiv care îl făcea să creadă că-l va ucide pe Iisus Hristos pentru a doua oară, pentru totdeauna.

Așadar, nebunia imanentă amândurora nu este altceva decât o metaforă a destrămării ținutului original, a existenței pure, întrucât nebunia - se știe acest lucru – îi este asociată de foarte multe ori diavolului, crezându-se că aceasta invadează sufletul și rațiunea individului numai atunci când dispare credința.

Am putea chiar crede că deasupra tuturor se afla Anghel, naratorul suprem și că eposul acestui roman nu este altceva decât o născocire a unui nebun care alternează între luciditate și demență, căzând, în cele din urmă, în abisul iraționalității.

Străin de urmele demenței nu pare să fie nici *Ucenicul neascultător*. Spre exemplu, însuși personajul principal, Naum, oferă semnele unei instabilități psihice în momentul morții mamei lui, la care, în loc să fie sfâșiat de durere, se joacă și saltă bucuros. După funerariile mamei sale, Naum îi cere tatălui său, măcinat de durere, să meargă acasă pentru a mânca. În mintea și sufletul bărbatului, prânzul îi era asociat femeii pe care tocmai o pierduse; ajunși acasă „fiul, cu șorțul mamei (îi vine aproape pe măsură, mama nu era nici înaltă, nici grasă) umblă la primus, face o omletă, fierbe laptele. Fluieră în timp ce tatăl /.../ urmează supus poruncile fiului.”¹⁶. Așadar, comportamentul fiului trădează niște instabilități emoționale, care, își au obârșia, în cele psihice. Copilul era, totuși, un adolescent de treisprezece ani care avea minimum de discernământ asupra faptelor, sau care ar fi trebuit să îl aibă. De asemenea, crizele isterice de răs în diferite situații, în condițiile în care în afara acestor stări era inexpresiv, sunt tot un semn al bolii sufletului, a minții.

Nici ceilalți scribi, Al. Veștea și Filip Adam nu par a fi ocoliți de blestemul iraționalității; aceștia dau impresia că pun mereu ceva la cale, iar unul dintre ei (Al. Veștea) începe chiar să-și pună întrebări în legătură cu esența nebuniei: „Cum? Nebunia? Dar pulsul-mi bate aidoma cu al tău. Măsura lui e sănătatea însăși. Și ce-am rostit nu-s vorbe de nebun. /.../ Vreau dovezi mult mai temeinice ca astea. Iar piesa mea-i capcana ce în curând va prinde-n ea conștiința regelui...”¹⁷.

Chirică Samca, a cărui natură autentică rămâne un mister, în momentele în care primește înfățișare umană apare drept un individ cu probleme psihice, care trăiește într-o lume paralelă celei reale, un mitoman, care își inventează existențe și își atribuie puteri paranormale: „Vă

¹⁶George Bălăiță, *Ucenicul neascultător*, Ed. Albatros, 1977, p. 23

¹⁷Ibid., p. 186

amintiți, acum o săptămână, venind încoace, m-ați dus o bucată bună de drum cu mașina, adică stăpânul, hehe, nu așa, bătrânul, pot să-i spun așa? I-a șoptit șoferului la ureche ia-l /.../ sigur că eu eram, altfel îmbrăcat și pe cât cu puțință mai spân”¹⁸ sau „Stau pe buturuga mea și mă las văzut numai când vreau”¹⁹.

Așadar, personajele celor două opere nu pot fi caracterizate izolat, nu li se pot nega conexiunile; avem un Anghel (demonic, scelerat, dar al cărui nume are conotație sacră) și un Chirică Samca. După Cornel Ungureanu, în cadrul operei lui George Bălăiță numele personajelor au o importanță capitală: „subtextele („declinările”) pot fi ironice (parodice) dar și grave: surpriza, farsa (ironia „destinului”) sunt frecvente în romanele lui George Bălăiță, a căror alcătuire e supravegheată de un ochi de eseist. Buna organizare a eposului începe de la cuvânt: de la numele personajelor.”²⁰. Astfel, Chirică, în greacă, înseamnă „aparținând lui Dumnezeu”, însă celălalt nume are conotații demonice – în mitologia română, Samca fiind un personaj demonic, având înfățișare de femeie, cu părul până la călcâie, cu sâni lungi până la pământ și cu unghii foarte ascuțite, care apare sub diverse înfățișări: de porc, de găină, ied, pisică etc., considerându-se că apariția acestuia are loc doar la sfârșitul lumii. . Ce doi ascund o forță diabolică, o dorință de a răsturna ordinea, pledând pentru haos, iar în lumea „materială”, haosului îi corespunde lipsa de rațiune, demența. Tot în această direcție, putem vorbi despre Naum și Antipa ca având elemente corespondente, întrucât în cazul fiecăruia lipsa de rațiune pare să le invadeze existența încă din adolescență, ajungând la maturitate pasivi, secătuiți de orice emoție, folosindu-se de „arta” cathartică a râsului.

Mai evidentă este forța demonică, profetică sau nu, ce le revine mai multor personaje din cele două romane; astfel, lui Antipa îi corespunde profilul lui Chirică Samca, „diavolul de iarmaroc”. Cel care îi deconspiră natura nefastă a celui din urmă este însuși Chirică Samca, ce își relatează degajat experiențele pe care le-a avut cu pământeni, apărând sub diverse întrupări, schimbându-le decisiv traiectoria. Ironia este aceea care stă la fundamentul (auto)portretizării acestuia, pe de-o parte, pe de alta, tragismul, întregindu-se imagistica demonică.

Precum omologul său, Antipa este tipul demonului jovial care se distrează pe seama celorlalți, jucându-se cu viețile lor; distracția se rezumă la jocul de-a viața și de-a moartea cu

¹⁸Ibid., p. 326

¹⁹Ibid., p. 313

²⁰ Cornel Ungureanu, *Proza românească de azi*, Ed. Cartea Românească, București, 1985

celelalte personaje. Atât Antipa, cât Și Chirică Samca au o forță profetică, o putere care le oferă oportunitatea de a jongla cu destinele celorlalți, însă nu și libertatea, întrucât Antipa moștenește blestemul eroului tragic, sfârșind catastrofal. Ceea ce, totuși, îi deosebește pe cei doi este capacitatea lui Chirică de a se metamorfoza, apărând sub diverse înfățișări (străin, găină, iepure, ied, porc etc.).

Deloc de trecut cu vederea este complexitatea reprezentării personajelor masculine în raport cu cea a reprezentării personajelor feminine. Lumile celor două romane, mai ales cea a *Ucenicului neascultător*, sunt niște universuri ale bărbaților, aceștia bucurându-se și de o prezență permanentă, dar mai ales de o reprezentare mai amănunțită, spre deosebire de personajele feminine care fie sunt doar schițate, fie lipsesc cu desăvârșire din acțiune, acestea fiind doar menționate. Așadar, dintre personajele masculine ale căror profiluri sunt foarte bine evidențiate, chiar dacă din multiple unghiuri, sunt Antipa, Anghel (*Lumea în două zile*), Naum, Visarion Adam, bătrânul Toma (*Ucenicul neascultător*), iar celelalte (Viziru, Alexandru Ionescu, Artimon, Filip Adam etc.), cu toate că nu se insistă în mod deosebit pe analiza portretistică, au un rol deosebit fie în anchete, în întregirea poveștii, fie în acțiune. Nu se poate spune, însă, același lucru și despre femeile care apar în aceste două opere.

Poate cea mai semnificativă femeie din cele două romane este Felicia, soția lui Antipa; semnificativă, întrucât apare mai des și fiindcă este singura femeie căreia i se acordă „dreptul la opinie”, luându-i-se în considerare remarcele pe care i le aduce soțului ei, Antipa. Felicia este tipul casnicei, caracteristică ce îi este relevată încă de la începutul romanului, când se trezește de dimineață, face cumpărăturile necesare și îi lasă lui Antipa medicamentele. Este, de asemenea, soția iubitoare, dispusă de a face orice pentru a-și vedea soțul fericit, fapt pentru care îl tratează ca pe un copil. Ea este tipul femeii care iubește necondiționat, chiar dacă intuiește adulterul soțului ei, însă își ascunde orgoliul în spatele afirmației pe care o face referitoare la importanța adevărului în filosofia sa de viață: „Adevărul este, spunea Pașaliu că ar fi spus Antipa, că Felicia face tot ce se poate pentru ca minciunile mele să iasă fără cusur. Sigur, eu sunt un mincinos /.../ Minciuna are și ea proporții și nuanțe, nu?! Există și minciuna zilnică, inofensivă, fără de care nu poți, obișnuită ca și spălatul pe dinți, nu?! Dar Felicia nu admite asta. /.../ Cultul ei pentru adevărul elementar o îndepărtează de adevărul omenesc.”²¹. Așadar, apare contrastul, des întâlnit

²¹George Bălăiță, *Lumea în două zile*, Ed. Cartea Românească, 2002., p. 76

chiar și în viața de zi cu zi, dintre femeia cerebrală, principială și cea umilă, devotată precum un câine credincios bărbatului pe care îl iubește. Dincolo de condiția ordinară, Feliciei îi revine, după nume, în mod paradoxal, însemnul fericirii, păstrând în natura sa urme ale momentului primordial, prezența acesteia acționând în mod pozitiv asupra universului casnic din Albala, înturnându-l pe Antipa de la un posibil drum al pierzaniei.

Reversul femeii din Albala, al celei angelice, este Silvia Racliș, amanta lui Antipa de la Dealu-Ocna, femeia demonică, o mantis religioasă care după consumarea actului reproducător își devorează masculul. Aceasta este un real pericol, odată cu ea prăbușindu-se o întreagă lume. Dacă Feliciei îi revine forța benefică, nu același lucru se poate spune despre amanta eroului, care îl ademenește pe acesta cu sexualitatea sa debordantă: „Ochii ei îl privesc cu ură și dispreț, cu o curiozitate rece, neprefăcută. El șovăie. Am pierdut destul timp, spune ea. Ce mai aștepți? Glasul ei este răgușit, poruncitor. /.../ Cuprins de furie și de rușine, el apucă brațul femeii, îl răsuțește, o trage la el, ca pe un stâlp lunecos încearcă să se cațere pe ea /.../ Hăituit de poftă, umilit de neputință, el încearcă din nou, ea se desprinde fără efort, se depărtează.”²². Autenticitatea naturii amantei lui Antipa reiese, poate cel mai evident, din cuvintele Achilinei, femeia bătrână ce lucra împreună cu aceasta la farmacia din Dealu-Ocna, care îi relevă Silviei un profil vidat emoțional: „Gura femeii bătrâne se face subțire, rea. Tu îl aștepți pe Mamona, spune ea, te simt eu /.../ Ce-ai mai necheza, afurisito, cum ți se umflă nările, armăsăroaico, și ce duhoare iese din tine.”²³. Silvia este, prin analogia cu așteptarea lui Mamona, tipul femeii care se mulțumește nu cu puțin, acceptându-și condiția de amantă, de femeie ținută în secret, întrucât împlinirea sa nu este de factură spirituală, ci cu atât cât are ea nevoie pentru a-și alimenta nevoile, pornirile. Concluzia Achilinei, după o serie de observații pe care i le aduce tacit femeii nefaste se rezumă la o simplă, dar sugestivă întrebare: „Unde îți ascunzi coada și copitele?”²⁴.

Dacă Felicia este personajul ce se îngrijește de traiectoria corectă, morală a lui Antipa, Silvia Racliș este un factor imoral, ce îi deschide mai larg și mai rapid porțile nefastului eroului nostru.

În fond, există o logică precisă în coexistența acestor două energii, întrucât însuși Antipa este personajul ce nu poate viețui decât la granița dintre două lumi, existența lui fundamentându-

²²Ibid., p. 367

²³Ibid., p. 362

²⁴Ibid., p. 363

se pe o implacabilă dualitate: „Femintatea este singura mediatoare, fiind totodată <<pasivă>> și <<activă>>. Acest lucru a fost deja exprimat de Platon și de figura evreiască a Schekinei, la fel de bine ca și de figura musulmană a Fatimei. Femeia este așadar, ca și îngerul, simbolul simbolurilor, așa cum apare ea în mariologia ortodoxă sub figura lui Theotokos, sau în liturgia Bisericii creștine, care se asimilează lesne, în calitate de intermediar suprem, cu <<Soția>>”²⁵.

Profilurile celor două femei din *Lumea în două zile* sunt bine evidențiate, în ciuda frecvenței lor mai reduse la acțiunea romanului în raport cu personajele masculine, întrucât reprezintă altă dualitate pe care se clădește sau se demolează universul lui Antipa. În *Ucenicul neascultător*, însă, femeile nu participă activ la întregirea firului narativ, prezența lor fiind rarisimă, și chiar dacă apar, sunt doar menționate de către bărbați; acesta reprezintă, așadar, un univers la ocârmuirea căruia se află bărbatul, e o lume controlată și dirijată de către bărbați. Cu toate acestea, o figură feminină ce pare să se evidențieze îndeosebi este Ana, mama lui Naum Capdeaur, care a murit pe când fiul acesteia avea treisprezece ani. Portretul mamei personajului principal de aici este relevat în capitolul „Ocean”, aceasta apărând ca o femeie ale cărei trăsături fizice („părul ei castaniu des, bogat, cu reflexe stinse, neliniștitoare de mâl adânc și umed /.../ Prins mai întotdeauna într-un coc pe ceafă /.../ Dar când îi dă drumul pe spate, în serile când și-l spală, părul mamei e abundentă și plutire”²⁶) dau semne că ascund o tulburare sufletească, o permanentă stare de angoasă. Cine este Ana, de fapt? Ana reprezintă, poate, o altă față a spectrului apocaliptic, prefigurând o lume ideală (părul despletit reprezentând „plutirea”, „abundența”, primordialul) pe cale de a se năruie sub energia secularizării. Moartea mamei sale, paradoxal, nu a trădat în comportamentul lui Naum o suferință vizibilă, ba dimpotrivă, atitudinea acestuia a primit aspecte ludice - „Cuprins de bucuria neașteptată a jocului, în timp ce urca scara, Naum uită până și de gândul nemilos care îl purta cu siguranță și răceală spre ușa celor doi bătrâni. Iată, din nou, firea lui triumfă.”²⁷. Semnificația numelui „Ana” își are originea în ebraică și semnifică „Dumnezeu s-a îndurat” și, de asemenea, Ana este una dintre cele nouă zâne invocate să-i ajute pe bolnavi. Tragismul Anei în acest roman se raportează la imposibilitatea de a „vindeca” o lume aflată în declin, de ea îndurându-se în cele din urmă divinitatea, întrucât lumea în care își ducea existența îi era potrivnică naturii. Apelându-se la procedeul alegoriei, se

²⁵Gilbert Durand, *Aventurile imaginii*, Ed. Nemira, București, 1999, trad. De Muguraș Constantinescu și Anișoara Bobocea, p. 39

²⁶George Bălăiță, *Ucenicul neascultător*, Ed. Albatros, București, 1977, p. 19-20

²⁷Ibid., p. 22

proiectează universul optim detractării primordialității, înlocuite de „triumful firii” nefastului, a demonicului, redat prin caracterul ludic al copilului Naum. Vina care i se atribuie lui Naum pentru moartea mamei sale, este, desigur, metaforică „Mama să fi fost în permanență lângă tine și tu să nu fi simțit asta? /.../ poate chiar tu ai omorât-o./.../ Da, boala ei n-a fost decât un pretext, un alibi al tău. De fapt tu ești ucigașul”.

Sunt menționate și alte figuri feminine precum Verișoara Ioachima „o adolescentă cu coatele și genunchii ascuțiți și rochii de stambă prea mari sau prea mici (întinzându-i mici capcane nevinovate din care el –Naum- ieși odată cu ochiul vânăt și hainele sfâșiate și altădată cu o coastă ruptă)”²⁸, care, nici în calitate de adult nu pare să-și fi pierdut din aspectul și apucăturile „sălbatică”. Este, așadar, notabilă deteriorarea tot mai accentuată a neamului Adamilor odată cu trecerea generațiilor.

Filip Adam este un verișor de-al lui Naum Capdeaur a cărui prezență este strâns legată de existența a două femei, a două mame: cea biologică și cea adoptivă, Otilia, sora mamei care l-a născut. Ceea ce le evidențiază pe cele două femei este competiția pentru dragostea băiatului lor, care, însă, nu le iubește pe niciuna: „Amândouă iubindu-l pe Filip ca pe un fiu adevărat, încercând fiecare în felul ei să-l facă să nu uite că *ea* și nu cealaltă este *adevărata* mamă, dar nerecunoscând niciodată una fața de alta această ciudată și crâncenă rivalitate, rămânând în ochii tuturor surori bune și prietene /.../ Filip își dădu într-o zi seama că nu iubește pe niciuna. Două femei străine.”²⁹.

Dacă în primul roman femeile au un rol semnificativ, jonglând ambele (Felicia și Silvia) cu personalitatea lui Antipa, în cel de-al doilea roman este evidentă importanța simbolică a femeilor, reprezentând fie demonicul, fie originarul, însă nu au nicio autoritate asupra bărbaților din jurul lor.

Ba mai mult decât atât, lui Visarion Adam, individul perseverent, dornic de a înainta pe scara socială, iubitorului de citadinizare, i se opune soția acestuia, o femeie modestă, casnică, responsabilă, care, însă, nu este pe placul soțului, întrucât nu reușește să o transforme „într-o femeie de lume bună”, într-o doamnă. Prezența ei îi provoacă silă, frustrare, jenă, ajungând în cele din urmă să o disprețuiască.

²⁸Ibid., p. 18

²⁹ George Bălăiță, *Ucenicul neascultător*, Ed. Albatros, București, 1977, p. 238

În pofida caracterului serios, grav pe care tema comună celor două romane îl impun, George Bălăiță jonglează continuu cu burlescul, absurdul, grotescul, atrocele, meritul său fiind acela de a crea o operă ce poate fi citit pe două registre: „un registru înalt, serios /.../ altul jos, burlesc”³⁰, o operă, de altfel, inepuizabilă. Acestea sunt, de fapt, și palierele pe care se înscriu personajele sale, unul te instigă la râs, altul la plâns.

Eposul operei lui George Bălăiță este populat de indivizi care cercetează, precum un alter-ego al autorului, indivizi banali, extrași din viața cotidiană, însă care sunt trecuți dincolo de bariera realității obiective. Prin această transpunere ei devin niște eroi alegorici, reprezentări ale demonicului, respectiv angelicului, ajungând în cele din urmă să putem spune că în romanul lui Bălăiță nu există, de fapt, personaje, ci doar virtuți sau vicii, actanții nefiind altceva decât niște simboluri, deci personaje moderne.

Bibliografie

1. Bălăiță, George, *Lumea în două zile*, Ed. Eminescu, București, 1975.
2. Ibidem (*vol. I și II*), Ed. Prietenii Cărții, București, 1993.
3. Ibidem, Ed. Minerva, București, 1993.
4. Ibidem, Ed. 100 + 1 Gramar, București, 1998.
5. Ibidem, Ed. Cartea Românească, București, 2002.
6. Idem, *Ucenicul neascultător*, Ed. Albatros, București, 1977.
7. Manolescu, Nicolae, *Arca lui Noe*, Ed. Gramar, București, 2006.
8. Sălcudeanu, Nicoleta, *Până unde poate glumi literatura*, „Prefață” la *Marocco (I)*, Editura Polirom, București, 2011.
9. Simion, Eugen, *Scriitorii de azi, vol IV*, Ed. David Litera, București, 1998.
10. Ungureanu, Cornel, *Proza românească de azi*, Ed. „Cartea Românească”, București, 1985.
11. ****Dicționar analitic de opere literare românești*, vol.I și II, coordonator: Ion Pop, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj- Napoca, 2007.

³⁰ Nicolae Manolescu, *Istorică Critică a Literaturii Române*, Ed. Paralela 45, București, 2007, p. 1149

12. *** *Dicționar general al literaturii române*, coordonator: Eugen Simion, Ed. Universul Enciclopedic, București, 2004.
13. Durand, Gilbert, *Aventurile imaginii*, Ed. Nemira, București, 1999, trad. De Muguraș Constantinescu și Anișoara Bobocea.
14. Evseev, Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Ed. Amarcord, Timișoara, 1994.
15. Frye, Northrop, *Anatomia criticii*, Ed. Univers, București, 1972, trad. După Domnica Sterian și Mihai Spăriosu.
16. Gogol, N.V., *Opere*, vol. III, trad. Eusebiu Camilar, Ed. Cartea Rusă, București, 1956.
17. ****Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, Versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, sprijinit pe numeroase alte osteneți, Editura IBMBOR, București, 2001.